

PRESUDA SUDA

20. rujna 2001.(*)

„Članci 6., 8. i 8.a Ugovora o EZ-u (koji su nakon izmjene postali članci 12., 17. i 18. UEZ-a) – Direktiva Vijeća 93/96/EEZ – Pravo boravka studenata – Nacionalni propisi koji osiguravaju minimalna sredstva za život, tzv. *minimex*, samo nacionalnim državljanima, osobama na koje se primjenjuje Uredba Vijeća (EEZ) br. 1612/68, osobama bez državljanstva i izbjeglicama – Student stranac koji je tijekom prvih godina studija sam snosio svoje troškove života”

U predmetu C-184/99,

povodom zahtjeva za prethodnu odluku na temelju članka 234. Ugovora o EZ-u, koji je uputio Tribunal du travail de Nivelles (Radni sud u Nivellesu, Belgija) u sporu koji se vodi pred njim između

Rudyja Grzelczyka

i

Centre public d'aide sociale d'Ottignies-Louvain-la-Neuve,

radi tumačenja članaka 6., 8. i 8.a Ugovora o EZ-u (koji su nakon izmjene postali članci 12., 17. i 18. UEZ-a) kao i Direktive Vijeća 93/96/EEZ od 29. listopada 1993. o pravu boravišta [boravka] studenata (SL L 317, str. 59.),

SUD,

u sastavu: G. C. Rodríguez Iglesias, predsjednik, C. Gulmann, M. Wathelet i V. Skouris, predsjednici vijeća, D. A. O. Edward (izvjestitelj), P. Jann, L. Sevón, R. Schintgen i F. Macken, suci,

nezavisni odvjetnik: M. S. Alber,

tajnik: D. Louterman - Hubeau, načelnik odjela,

uzimajući u obzir pisana očitovanja koja su podnijeli:

- za Centre public d'aide sociale d'Ottignies-Louvain-la-Neuve, B. Liétar, odvjetnica,
- za belgijsku vladu, A. Snoecx, u svojstvu agenta, uz asistenciju C. Doutrelepont i M. Uyttendaele, odvjetnika,
- za nizozemsku vladu, J. Molde, u svojstvu agenta,
- za francusku vladu, K. Rispal-Bellanger i C. Bergeot, u svojstvu agenata,

- za portugalsku vladu, L. Fernandes i A. C. Pedroso, u svojstvu agenata,
- za vladu Ujedinjene Kraljevine, R. Magrill, u svojstvu agenta, uz asistenciju P. Sales i J. Coppel, *barristers*,
- za Vijeće Europske unije, E. Karlsson i F. Anton, u svojstvu agenata,
- za Komisiju Europskih zajednica, P. van Nuffel, u svojstvu agenta,

uzimajući u obzir izvještaj s rasprave,

saslušavši usmena očitovanja belgijske vlade, koju zastupa C. Doutrelepont; francuske vlade koje zastupa C. Bergeot; vlade Ujedinjene Kraljevine, koju zastupa K. Parker, QC; Vijeća, koje zastupa E. Karlsson, kao i Komisije, koju je zastupala M. Wolfcarius i D. Martin, u svojstvu agenata, na raspravi 20. lipnja 2000.,

saslušavši mišljenje nezavisnog odvjetnika na raspravi održanoj 28. rujna 2000.

donosi sljedeću

Presudu

- 1 Presudom od 7. svibnja 1999., koju je Sud zaprimio 19. svibnja 1999., Tribunal du travail de Nivelles (Radni sud u Nivellesu) uputio je u skladu s člankom 234. UEZ-a dva prethodna pitanja o tumačenju članaka 6., 8. i 8.a Ugovora o EZ-u (koji su nakon izmjene postali članci 12., 17. i 18. UEZ-a) kao i Direktive Vijeća 93/96/EEZ od 29. listopada 1993. o pravu boravišta [boravka] studenata (SL L 317, str. 59.).
- 2 Pitanja su upućena u okviru spora između R. Grzelczyka i Centre public d'aide sociale d'Ottignies-Louvain-la-Neuve (Javni centar za socijalnu pomoć u d'Ottignies-Louvain-la-Neuve (u daljnjem tekstu: CPAS) u pogledu odluke tog potonjeg da se R. Grzelczyk prestanu isplaćivati minimalna sredstva za život (u daljnjem tekstu: *minimex*).

Pravo Zajednice

- 3 Članak 6. prvi stavak Ugovora određuje:

„Unutar područja primjene Ugovorâ i ne dovodeći u pitanje bilo koju njihovu posebnu odredbu, zabranjena je svaka diskriminacija na temelju državljanstva.” [neslužbeni prijevod]
- 4 Članak 8. Ugovora određuje:

„1. Ovime se ustanovljuje građanstvo Unije.

Svaka osoba koja ima državljanstvo neke države članice građanin je Unije.

2. Građani Unije uživaju prava dodijeljena ovim Ugovorom i podliježu dužnostima predviđenima ovim Ugovorom.” [neslužbeni prijevod]

5 Članak 8.a Ugovora glasi kako slijedi:

„1. Svaki građanin Unije ima pravo slobodno se kretati i boraviti na državnom području država članica, podložno ograničenjima i uvjetima utvrđenima u ovom Ugovoru i u mjerama usvojenima radi njihove provedbe.

2. Vijeće može donijeti odredbe radi olakšavanja ostvarivanja prava iz stavka 1., osim ako je ovim Ugovorom drukčije predviđeno, Vijeće odlučuje jednoglasno na prijedlog Komisije i uz prethodnu suglasnost Europskog parlamenta.” [neslužbeni prijevod]

6 Četvrta uvodna izjava Direktive Vijeća 90/364/EEZ od 28. lipnja 1990. o pravu boravka (SL L 180, str. 26.) i Direktive Vijeća 90/365/EEZ od 28. lipnja 1990. o pravu na boravak zaposlenika i samozaposlenih osoba koji su se prestali baviti profesionalnom djelatnošću (SL L 180, str. 28.) kao i šesta uvodna izjava Direktive 93/96 – koja je u bitnome zamijenila Direktivu Vijeća 90/366/EEZ od 28. lipnja 1990. o pravu boravišta [boravka] studenata (SL L 180, str. 30.), koju je Sud proglasio ništetnom (presuda od 7. srpnja 1992., Parlament/Vijeće, C-295/90, Zb., str. I-4193.) određuju da osobe koje na temelju tih direktiva imaju pravo na boravak ne smiju postati prekomjeran teret za sustav javnih financija države članice domaćina.

7 Prema članku 1. Direktive 93/96:

„Kako bi se propisali uvjeti za lakše ostvarivanje prava na boravak i osigurala mogućnost strukovnog osposobljavanja, bez diskriminacije, za državljane država članica koji su primljeni na strukovno osposobljavanje u drugoj državi članici, država članica domaćin priznaje pravo boravka svakom studentu koji je državljanin države članice i kojem to pravo nije osigurano odredbama prava Zajednice, supružniku tog studenta i njihovoj uzdržavanoj djeci, pod uvjetom da isti uvjeri tijela državne vlasti davanjem izjave ili drugim ekvivalentnim načinom očitovanja koji odabere, da ima dovoljno sredstava da ne postane teret sustava socijalne pomoći države članice domaćina za vrijeme svojeg boravka ondje, i pod uvjetom da je student upisan u priznatu obrazovnu ustanovu s ciljem pohađanja tečaja strukovnog osposobljavanja u državi članici domaćinu i da njegovo zdravstveno osiguranje pokriva sve rizike u državi članici domaćinu.” [neslužbeni prijevod]

Nacionalno pravo

8 Članak 1. Zakona o pravu na minimalna sredstva za život od 7. kolovoza 1974. (Moniteur belge od 18. rujna 1974., str. 11 363) određuje:

„1. Svaki Belgijac, koji je postao punoljetan i koji stvarno boravište ima u Belgiji te nema dostatna sredstva i nema mogućnosti da ih pribavi sam ili na drugi način, ima pravo na minimalna sredstva za život.

Kralj određuje što se smatra stvarnim boravištem.

To se pravo priznaje maloljetnim osobama koje se zbog sklapanja braka smatraju punoljetnima, kao i samcima, koji skrbe o jednom ili više djeteta.

2. Dekretom, uz mišljenje Vijeća ministara, kralj može pod uvjetima koje on sam odredi proširiti primjenu toga zakona na druge skupine maloljetnih osoba kao i na osobe bez belgijskoga državljanstva.”

- 9 Članak 1. Kraljevskog dekreta od 27. ožujka 1987. (Moniteur belge od 7. travnja 1987, str. 5068.), koji proširuje područje primjene Zakona od 7. kolovoza 1974. na osobe koje nemaju belgijsko državljanstvo, određuje:

„Područje primjene Zakona od 7. kolovoza 1974., koje ustanovljuje pravo na minimalna sredstva za život, proširuje se na:

(i) osobe, na koje se primjenjuje Uredba Vijeća (EEZ) br. 1612/68 od 15. listopada 1968. o slobodi kretanja radnika unutar Zajednice (SL L 257, str. 2.);

(ii) osobe bez državljanstva, na koje se primjenjuje Konvencija o statusu osoba bez državljanstva, potpisana u New Yorku 28. rujna 1954. i potvrđena Zakonom od 12. svibnja 1960.;

(iii) izbjeglice u smislu članka 49. Zakona od 15. prosinca 1980. o pristupu stranaca na belgijsko državno područje, njihov boravak, poslovni nastan i protjerivanje.”

Glavni postupak i prethodna pitanja

- 10 R. Grzelczyk, francuski državljanin, 1995. godine započinje sveučilišni studij kineziologije na Katoličkom sveučilištu Louvain la Neuve i zato se nastanio u Belgiji. Prve tri godine studija sam je snosio troškove životâ, smještaja i studija, radeći razne manje poslove za plaću te uz pomoć kredita.
- 11 Na početku četvrte i posljednje godine studija od CPAS-a je zatražio plaćanje tzv. *minimexa*. CPAS je u svojem izvještaju naveo da je R. Grzelczyk puno radio za plaćanje studija, ali da mu je njegova posljednja akademska godina zbog pisanja diplomske radnje i obveznog staža bila zahtjevnija od prethodnih. To je bio razlog zašto je CPAS 16. listopada 1998. R. Grzelczykku odobrio *minimex*, obračunat po takozvanoj pojedinačnoj stopi za razdoblje od 5. listopada 1998. do 30. lipnja 1999.
- 12 CPAS je od belgijske države zatražio povrat iznosa *minimexa* koji je isplatio R. Grzelczykku. Kako je nadležni savezni ministar navedeni povrat odbio jer uvjeti za dobivanje *minimexa* nisu bili ispunjeni, posebno ne uvjet državljanstva, CPAS je R. Grzelczykku na temelju odluke od 29. siječnja 1999. prestao isplaćivati *minimex* počevši od 1. siječnja 1999. na temelju sljedećeg razloga: „Dotična osoba državljanin je EEZ-a i ima status studenta.”
- 13 R. Grzelczyk je tu odluku pobijao na Tribunal du travail de Nivelles (Radni sud u Nivellesu). Taj sud smatra da je *minimex*, s obzirom na sudsku praksu Suda, socijalna pogodnost u smislu članka 7. stavka 2. Uredbe Vijeća (EEZ) br. 1612/68 od 15. listopada 1968. o slobodi kretanja radnika u Zajednici (SL L 257, str. 2.) i da su prema belgijskom pravu pravo na dobivanje *minimexa* imale osobe na koje se primjenjuje ta

uredba. Taj sud međutim podsjeća da je CPAS ocijenio da R. Grzelczyk nije na temelju tog proširenja područja primjene *minimexa* ispunio uvjete za dobivanje *minimexa*, jer njegov status studenta ne dozvoljava da bi ga se moglo smatrati radnikom i njegov boravak u Belgiji nije rezultat primjene načela slobode kretanja radnika. Osim toga, navedeni sud koji se poziva na presudu od 12. svibnja 1998. Martinez Sala (C-85/96, Zb., str. I- 2691.) pita je li primjena nacionalnih propisa u predmetnom postupku u glavnoj stvari protivna načelu građanstva Unije i načelu nediskriminacije .

- 14 U tim je okolnostima Tribunal du travail de Nivelles, uzimajući u obzir hitnost situacije u kojoj se nalazio R. Grzelczyk, prvo, tom potonjem priznao pravo na socijalnu pomoć u obliku novčane pomoći, određene u paušalnom iznosu od 20 000 BEF mjesečno za razdoblje od 1. siječnja do 30. lipnja 1999., i drugo, odlučio prekinuti postupak i uputiti Sudu sljedeća prethodna pitanja:

- „1. Je li pravu Zajednice, posebno načelu europskoga građanstva i načelu nediskriminacije, kako su određeni člankom 6. i člankom 8. Ugovora o osnivanju Europske zajednice, protivno da se pravo na socijalnu pomoć koje ne ovisi o visini prihoda, kako je određeno u belgijskom Zakonu od 7. kolovoza 1974. o minimalnim sredstvima za život, priznaje samo državljanima država članica na koje se primjenjuje Uredba Vijeća (EEZ) br. 1612/68 od 15. listopada 1968., a ne svim građanima Unije?
2. Podredno, treba li članke 6. i 8.a Ugovora i Direktive [93/96] od 29. listopada 1993. o pravu boravišta [boravka] studenata tumačiti tako da oni dozvoljavaju da se studentu, nakon što mu se prizna pravo boravka, naknadno oduzme pravo na socijalnu pomoć, npr. minimalna sredstva za život, koja se plaća iz sredstava države članice domaćina i ne ovisi o visini prihoda, i treba li ih, u slučaju pozitivnog odgovora, tumačiti na način da je to oduzimanje opće i konačno?”

Uvodne napomene

- 15 Stranke glavnog postupka, države članice koje su podnijele očitovanja te Komisija, posvetile su se u bitnom dijelu svojih očitovanja, kako pisanih tako i usmenih, pitanju znači li da zbog toga što je R. Grzelczyk prve tri godine studija obavljao različite plaćene poslove, on kao radnik u smislu prava Zajednice može ući u područje primjene Kraljevskog dekreta od 27. ožujka 1987.
- 16 Međutim, iz rješenja kojim se dostavlja zahtjev za prethodno pitanje proizlazi da je nacionalni sud napravio svoju analizu CPAS-a, prema kojoj R. Grzelczyk ne ispunjava uvjete da bi ga se smatralo radnikom u smislu prava Zajednice. Uzimajući u obzir tu činjeničnu i pravnu osnovu, sud koji je uputio zahtjev postavlja pitanje o usklađenosti belgijskog zakonodavstva koje se odnosi na taj predmet s pravom Zajednice, osobito s člancima 6., 8. i 8.a Ugovora.
- 17 U tim okolnostima na Sudu je da odgovori na pitanja nacionalnog suda kao što su ova koja su postavljena i to u granicama koje je taj nacionalni sud postavio.

- 18 Na sudu koji je uputio zahtjev je da procijeni, posebice s obzirom na mišljenje nezavisnog odvjetnika, jesu li činjenice i okolnosti glavnog predmeta dostatne za utvrđenje treba li se ili ne M. Grzelczyka smatrati radnikom u smislu prava Zajednice.

Prvo pitanje

- 19 Sud koji je uputio zahtjev svojim prvim pitanjem u bitnome pita je li člancima 6. i 8. Ugovora protivno da se pravo na socijalnu pomoć koje ne ovisi o visini prihoda, kao što je *minimex*, državljanima koji nisu državljani države članice domaćina na čijem državnom području zakonito borave priznaje pod uvjetom da potonji ulaze u područje primjene Uredbe br. 1612/68, dok za državljane države članice domaćina ne važi nijedan uvjet takve prirode.

Očitovanja podnesena Sudu

- 20 CPAS ističe da na temelju trenutnog stanja prava Zajednice nije moguće smatrati da svi državljani Unije mogu biti obuhvaćeni pravom na socijalnu pomoć koje ne ovisi o prihodu, kao što je *minimex*. Iz članka 8.a stavka 1. Ugovora nije naime jasno ima li ili ne ta odredba izravni učinak i treba li pri njezinoj primjeni uvijek poštovati ograničenja određena u Ugovoru i u sekundarnom pravu. Među njima se osobito nalaze direktive 90/364, 90/365 i 93/96 prema kojima izvršavanje slobode kretanja podliježe zahtjevu da dotična osoba mora dokazati da ima dostatna sredstva i socijalno osiguranje.
- 21 Belgijska i danska vlada ističu da se zbog stupanja na snagu Ugovora o Europskoj uniji i Amsterdamskog ugovora to tumačenje nije izmijenilo. Građanstvo Unije prema njihovom mišljenju ne upućuje na to da po toj osnovi državljani dobivaju nova i šira prava od onih koja već proizlaze iz Ugovora o EZ-u i sekundarnog prava. Načelo građanstva Unije, dakle, nema samostalan sadržaj nego se povezuje isključivo s drugim odredbama navedenog ugovora.
- 22 Francuska vlada smatra da bi se idejom o proširenju načela jednakog postupanja u području socijalnih pogodnosti na sve državljane Unije, iako takva pogodnost trenutno vrijedi samo za radnike i članove njihovih obitelji, uspostavila puna jednakost između građana Unije s poslovnim nastanom u državi članici i državljana te države, što bi pak bilo teško postići u pogledu prava koja se povezuju s državljanstvom.
- 23 Portugalska vlada ističe da se od stupanja na snagu Ugovora o EU-u državljani država članica u pravu Zajednice više ne smatraju primarnim ekonomskim čimbenicima u zajednici, što prvenstveno ima ekonomski značaj. Prema mišljenju te vlade, jedna od posljedica uvođenja građanstva Unije je da se ograničenja i uvjeti koje pravo Zajednice određuje u ostvarivanju prava na slobodu kretanja i boravka na državnom području države članice, ne bi više trebali tumačiti kao čisto ekonomsko pravo koje proizlazi iz Ugovora o EZ-u, osim kada se radi o onim iznimkama koje se temelje na razlozima javnog poretka, javne sigurnosti ili javnog zdravlja. Osim toga, ako su od trenutka kada je Ugovor o Europskoj uniji stupio na snagu državljani država članica stekli status građanina Unije i prestali biti smatrani samo ekonomskim subjektima, slijedi da primjenu Uredbe br. 1612/68 također treba proširiti na sve građane Unije, bez obzira na to jesu li ili nisu radnici u smislu te uredbe.

- 24 Vlada Ujedinjene Kraljevine, pozivajući se na gore navedenu presudu Martinez Sala, tvrdi da iako je gospodin Grzelczyk pretrpio diskriminaciju na osnovi državljanstva, u njegovom se slučaju članak 6. Ugovora o EZ-u ne primjenjuje, jer svaka eventualna diskriminacija prema istome ne ulazi u područje primjene navedenog Ugovora. Učinak navedene odredbe nije takav da ograničenja područja primjene Uredbe br. 1612/68 postanu nevažeća, bez obzira na to tumači li ju se odvojeno ili u vezi s člankom 8. Ugovora.
- 25 Belgijska vlada dodaje da tužitelj u predmetu u glavnom postupku zahtjeva isplatu *minimexa* premda ta vrsta financiranja ne ulazi ni u područje primjene članka 6. Ugovora ni u područje primjene članka 126. Ugovora o EZ-u (koji je postao članak 149. UEZ-a) i 127. Ugovora o EZ-u (koji je nakon izmjene postao članak 150. UEZ-a). Takvo financiranje, naime, instrument je socijalne politike koji ni na koji način nije povezan s profesionalnim usavršavanjem i koji, s obzirom na trenutačno stanje prava Zajednice, nije u nadležnosti Zajednice.
- 26 Komisija smatra da članke 6. i 8. Ugovora valja tumačiti tako da državljanima Unije priznaje pravo da ih države članice u okviru područja primjene *ratione materiae* Ugovora ne diskriminiraju na temelju državljanstva, ako je položaj državljanina Unije u relevantnoj vezi s dotičnom državom članicom.

Ocjena Suda

- 27 S ciljem rješavanja pravnog problema koji se javlja u kontekstu predmeta u glavnom postupku valja podsjetiti da je Sud u svojoj presudi od 27. ožujka 1985. u predmetu Hoeckx (249/83, Zb., str. 973.) u kojemu se radilo o nezaposlenoj nizozemskoj državljanki koja se vratila u Belgiju, gdje je ponovno zatražila *minimex*, odlučio da je socijalna pomoć koja u načelu osigurava minimalna sredstva za život kao što je sredstvo određeno belgijskim Zakonom od 7. kolovoza 1974., socijalna pogodnost u smislu Uredbe br. 1612/68.
- 28 U trenutku nastanka činjeničnog stanja u predmetu iz gore navedene presude Hoeckx svi državljani Zajednice imali su pravo na *minimex*, dok su oni državljani država članica koji nisu imali državljanstvo Kraljevine Belgije morali ispuniti dodatni uvjet da su posljednjih pet godina od dana odobravanja *minimexa* stvarno boravili na državnom području te države članice (vidjeti članak 1. Kraljevskog dekreta od 8. siječnja 1976., Moniteur belge od 13. siječnja 1976., str. 311.). Taj Kraljevski dekret od 27. ožujka 1987., kojim je bio stavljen izvan snage onaj od 8. siječnja 1976., pravo na *minimex* za državljane drugih država članica ograničio je samo na državljane na koje se primjenjuje Uredba br. 1612/68. Uvjet boravka koji je s vremenom bio izmijenjen konačno je ukinut nakon tužbe zbog povrede obveze koju je Komisija podnijela protiv Belgije (vidjeti presudu od 10. studenoga 1992., Komisija/Belgija, C-326/90, Zb., str. I-5517.).
- 29 Iz spisa proizlazi da bi student s belgijskim državljanstvom, ali koji nije radnik u smislu Uredbe br. 1612/68 i koji se nalazi u jednakom položaju kao R. Grzelczyk, ispunjavao uvjete koji su potrebni za ishođenje prava na *minimex*. Činjenica da R. Grzelczyk nema belgijsko državljanstvo jedina je prepreka za dodjelu *minimexa* i zato nije sporno da se radi o diskriminaciji koja djeluje samo na osnovi državljanstva.

- 30 U području primjene Ugovora takvu diskriminaciju načelno zabranjuje njegov članak 6. U predmetnom slučaju, da bismo odredili područje njegove primjene, taj članak treba tumačiti u vezi s odredbama Ugovora o građanstvu Unije.
- 31 Naime, građanstvo Unije je državljanima država članica namijenjeno kao temeljni status, čime se tim potonjima koji se nalaze u jednakom položaju na području primjene *ratione materiae* Ugovora omogućava jednako pravno postupanje neovisno o njihovom državljanstvu i ne dovodeći u pitanje odredbe koje su u vezi s tim izričito predviđene.
- 32 Kao što je to Sud presudio u točki 63. gore navedene presude Martínez Sala, građanin Unije koji zakonito boravi na državnom području države članice domaćina može se pozvati na članak 6. Ugovora u svim situacijama koje se odnose na područje primjene *ratione materiae* prava Zajednice.
- 33 Te situacije osobito podrazumijevaju one koje se odnose na ostvarivanje temeljnih prava zajamčenih Ugovorom i one koje se odnose na ostvarivanje slobodnog kretanja i boravka na državnom području država članica, kao što je određeno člankom 8.a Ugovora (vidjeti presudu od 24. studenoga 1998., Bickel i Franc, C-274/96, Zb., str. I-7637., t. 15. i 16.).
- 34 Istina je da je Sud u točki 18. presude od 21. lipnja 1988., Brown (197/86, Zb., str. 3205.) odlučio da u pogledu trenutačnog stanja razvoja prava Zajednice potpora dodijeljena studentu za životne troškove i obrazovanje načelno ne ulazi u područje primjene Ugovora o EEZ-u u smislu njegovog članka 7. (koji je postao članak 6. UEZ-a).
- 35 Međutim, nakon gore navedene presude Brown, Ugovor o Europskoj uniji je u Ugovor o EZ-u uveo građanstvo Unije i u njegovom trećem djelu glavi VIII. dodao novo poglavlje 3., posebno posvećeno obrazovanju i strukovnom osposobljavanju. Na temelju ničega u tekstu tako izmijenjenog ugovora nije moguće zaključiti da su studentima, građanima Unije, kada se radi studija nastane u drugoj državi članici, uskraćena prava koje Ugovor dodjeljuje građanima Unije. Osim toga, Vijeće je nakon navedene presude Brown također donijelo Direktivu 93/96 koja određuje da države članice studentima državljanima drugih država članica koji ispunjavaju određene uvjete priznaju pravo boravka.
- 36 Na temelju same činjenice da pohađa sveučilišni studij u drugoj državi članici, a ne u onoj čiji je državljanin, građanin Unije ne može se uskratiti mogućnost da se poziva na zabranu svake diskriminacije na temelju državljanstva, kao što to određuje članak 6. Ugovora.
- 37 Tu zabranu u ovom slučaju treba tumačiti kao da se odnosi na gore navedenu točku 30. u vezi s člankom 8.a stavkom 1. Ugovora koji određuje da: „svaki državljanin Unije ima pravo slobodno se kretati i boraviti na državnom području država članica, podložno ograničenjima i uvjetima utvrđenima u ovom Ugovoru i u mjerama usvojenima radi njegove provedbe”.
- 38 Kada se radi o ograničenjima i uvjetima, iz članka 1. Direktive 93/96 proizlazi da države članice mogu zahtijevati od studenata koji su državljani druge države članice i

koji žele boraviti na njihovom državnom području, kao prvo, da dotičnim tijelima državne vlasti zajamče da imaju dovoljno sredstava da ne postanu teret sustava socijalne pomoći države članice domaćina za vrijeme svojeg boravka ondje, nadalje, da su upisani u priznatu obrazovnu ustanovu s ciljem strukovnog osposobljavanja u državi članici domaćinu i napokon, da njihovo zdravstveno osiguranje pokriva sve rizike u državi članici domaćinu.

- 39 Članak 3. Direktive 93/96 određuje da ta direktiva nije osnova prava za isplatu stipendija za pokriće troškova životâ koje država članica domaćin plaća studentima koji ostvaruju pravo boravka u toj državi članici. S druge strane, u direktivi ne postoji odredba koja onima na koje se odnosi zabranjuje primanje prava iz socijalne sigurnosti.
- 40 Posebice po pitanju sredstava, članak 1. Direktive 93/96 niti zahtijeva da sredstva budu u određenom iznosu niti da njihovo postojanje treba dokazivati posebnim dokumentima. Članak samo navodi davanje izjave ili barem očitovanja ekvivalentnog izjavi koje omogućava studentu da dotičnom tijelu državne vlasti dokaže da ima dovoljno sredstava za sebe, u određenom slučaju i za svog supružnika i uzdržavanu djecu, kako ne bi postali teret sustava socijalne pomoći države članice domaćina za vrijeme svojeg boravka u njoj (vidjeti presudu od 25. svibnja 2000., Komisija/Italija, C-424/98, Zb., str. I-4001., t. 44.).
- 41 Po tome što zahtjeva takvu izjavu, Direktiva 93/96 razlikuje se od direktiva 90/364 i 90/365, koje sadržavaju uvjet o minimalnoj visini dohotka koju mora imati ona osoba koja želi ostvarivati prava sadržana u tim dvjema direktivama. Te razlike objašnjene su posebnostima studentskog boravka u odnosu na boravak osoba na koje se primjenjuju direktive 90/364 i 90/365 (vidjeti gore navedenu presudu Komisija/Italija, t. 45.).
- 42 Takvo tumačenje ipak ne sprječava državu članicu domaćina da zauzme stajalište da student koji je zatražio socijalnu pomoć više ne ispunjava uvjete prava na boravak ili da poduzme mjere koje su u tom pogledu određene pravom Zajednice na način da mu oduzme dozvolu boravka ili ne produlji njezinu valjanost.
- 43 Takve mjere međutim nipošto ne mogu biti izravna posljedica toga što je student koji ima državljanstvo druge države članice zatražio socijalnu pomoć države članice domaćina.
- 44 Istina je da članak 4. Direktive 93/96 određuje da pravo boravka postoji dokle god korisnici tog prava ispunjavaju uvjete određene u članku 1. navedene direktive. Iz njezine šeste uvodne izjave međutim proizlazi da korisnici prava boravka ne smiju postati „prekomjerni” teret za sustav javnih financija države članice domaćina. Direktiva 93/96 kao i direktive 90/364 i 90/365 stoga priznaju određeni stupanj financijske solidarnosti državljanima te države s državljanima iz drugih država članica, osobito ako su poteškoće na koje nailaze imatelji prava boravka privremene naravi.
- 45 Financijski položaj studenta može se s vremenom promijeniti i zbog razloga koji su izvan njegove kontrole. Stoga se istinitost studentove izjave ocjenjuje prema situaciji koja je postojala u trenutku kada je ona dana.

- 46 Iz prethodno navedenog slijedi da je člancima 6. i 8. Ugovora protivno da se pravo na socijalnu pomoć koje ne ovisi o visini prihoda, kao što je *minimex*, državljanima koji nisu državljani države članice domaćina na čijem državnom području zakonito borave priznaje pod uvjetom da ti potonji ulaze u područje primjene Uredbe br. 1612/68, dok za državljane države članice domaćina ne važi nijedan uvjet takve prirode.

Drugo pitanje

- 47 Uzimajući u obzir odgovor na prvo pitanje i s obzirom na to da je drugo pitanje bilo postavljeno podredno, na njega nije potrebno odgovoriti.

Vremenski učinci predmetne presude

- 48 U svom pisanom očitovanju belgijska vlada traži od Suda da u slučaju da utvrdi da osoba, kao što je tužitelj u glavnom postupku, ima pravo primati *minimex*, vremenski ograniči učinak ove presude.
- 49 Belgijska vlada u prilog tom zahtjevu ističe da bi presuda Suda koja bi imala retroaktivne učinke u pitanje dovela pravne odnose utvrđene u dobroj vjeri i u skladu sa sekundarnim zakonodavstvom. Konkretno, boji se da bi izmjena samog sadržaja sekundarnog zakonodavstva slijedom novog tumačenja prava Zajednice u skladu s kojim bi se student koji se nalazi u položaju kao što je onaj iz glavnog postupka mogao pozivati na članke 6. i 8. Ugovora, dovela do retroaktivnog narušavanja sustava dodjeljivanja socijalnih naknada za studente. Načelo pravne sigurnosti stoga zahtijeva da se učinci presude vremenski ograniče.
- 50 Valja podsjetiti da tumačenje koje Sud daje o odredbi prava Zajednice samo pojašnjava i definira značenje i doseg te odredbe onako kako je trebala biti shvaćena i primijenjena od stupanja na snagu (vidjeti presudu od 11. kolovoza 1995., Roders i dr., C-367/93 do C-377/93, Zb., str. I-2229., t. 42., i od 24. rujna 1998., Komisija/Francuska, C-35/97, Zb., str. I-5325., t. 46.).
- 51 Samo iznimno Sud može, primjenom općeg načela pravne sigurnosti koje je sastavni dio pravnog poretka Unije, biti potaknut da ograniči mogućnost da se zainteresirane osobe pozivaju na odredbu koju je protumačio, radi dovođenja u pitanje pravnih odnosa ustanovljenih u dobroj vjeri. (vidjeti osobito presudu od 23. svibnja 2000., Buchner i dr., C-104/98, Zb., str. I-3625., t. 39.).
- 52 Osim toga, u skladu s ustaljenom sudskom praksom financijske posljedice koje bi mogle nastati na temelju presude o prethodnom pitanju same po sebi za državu članicu ne opravdavaju vremensko ograničenje učinaka te presude (vidjeti osobito gore navedenu presudu Buchner i dr., t. 41.).
- 53 Sud je naime pribjegavao tom rješenju samo u vrlo jasno određenim okolnostima, na primjer kada je postojala opasnost od teških ekonomskih učinaka koji bi osobito bili posljedica velikog broja pravnih odnosa nastalih u dobroj vjeri na temelju propisa za koje se smatralo da su valjano na snazi i kada se pokazalo da se pojedince i nacionalne vlasti navodilo na to da usvoje praksu koja nije u skladu s pravom Zajednice zbog objektivne i značajne nesigurnosti u pogledu dosega odredbi prava

Zajednice, kojoj je eventualno pridonijela i sama praksa koju su usvojile druge države članice ili Komisija (vidjeti gore navedenu presudu Roders i dr., t. 43.).

- 54 U predmetnom slučaju belgijska vlada u potporu svojem zahtjevu za vremensko ograničenje učinaka ove presude nije navela nikakav dokaz kojim bi se moglo utvrditi postojanje objektivne i znatne nesigurnosti u pogledu dosega odredbi Ugovora koje se odnose na građanstvo Unije, a stupile su na snagu 1. studenoga 1993., koja bi navodila nacionalna tijela na to da usvoje praksu koja nije u skladu s tim odredbama.
- 55 Stoga nema potrebe da Sud ograniči vremenske učinke ove presude.

Troškovi

- 56 Troškovi belgijske, danske, francuske i portugalske vlade, vlade Ujedinjene Kraljevine te Vijeća i Komisije, koji su Sudu podnijeli očitovanja, ne nadoknađuju se. Budući da ovaj postupak ima značaj prethodnog pitanja za stranke glavnog postupka pred sudom koji je uputio zahtjev, na tom je sudu da odluči o troškovima postupka.

Slijedom navedenog,

SUD,

odlučujući o pitanjima koja mu je uputio Tribunal du travail de Nivelles (Radni sud u Nivellesu, Belgija), presudom od 7. svibnja 1999.,

odlučuje:

Člancima 6. i 8. Ugovora o EZ-u (koji su nakon izmjene postali članci 12. UEZ-a i 17. UEZ-a) protivno je da se pravo socijalne pomoći koje ne ovisi o visini prihoda, kao što su minimalna sredstva za život određena u članku 1. belgijskog Zakona od 7. kolovoza 1974., državljanima koji nisu državljani države članice domaćina na čijem području zakonito borave priznaje pod uvjetom da ti potonji ulaze u područje primjene odredaba Uredbe Vijeća (EEZ) br. 1612/68 od 15. listopada 1968. o slobodi kretanja radnika unutar Zajednice, dok za državljane države članice domaćina ne važi nijedan uvjet takve prirode.

Objavljeno na javnoj raspravi u Luxembourggu 20. rujna 2001.

[Potpisi]

*Jezik postupka: francuski